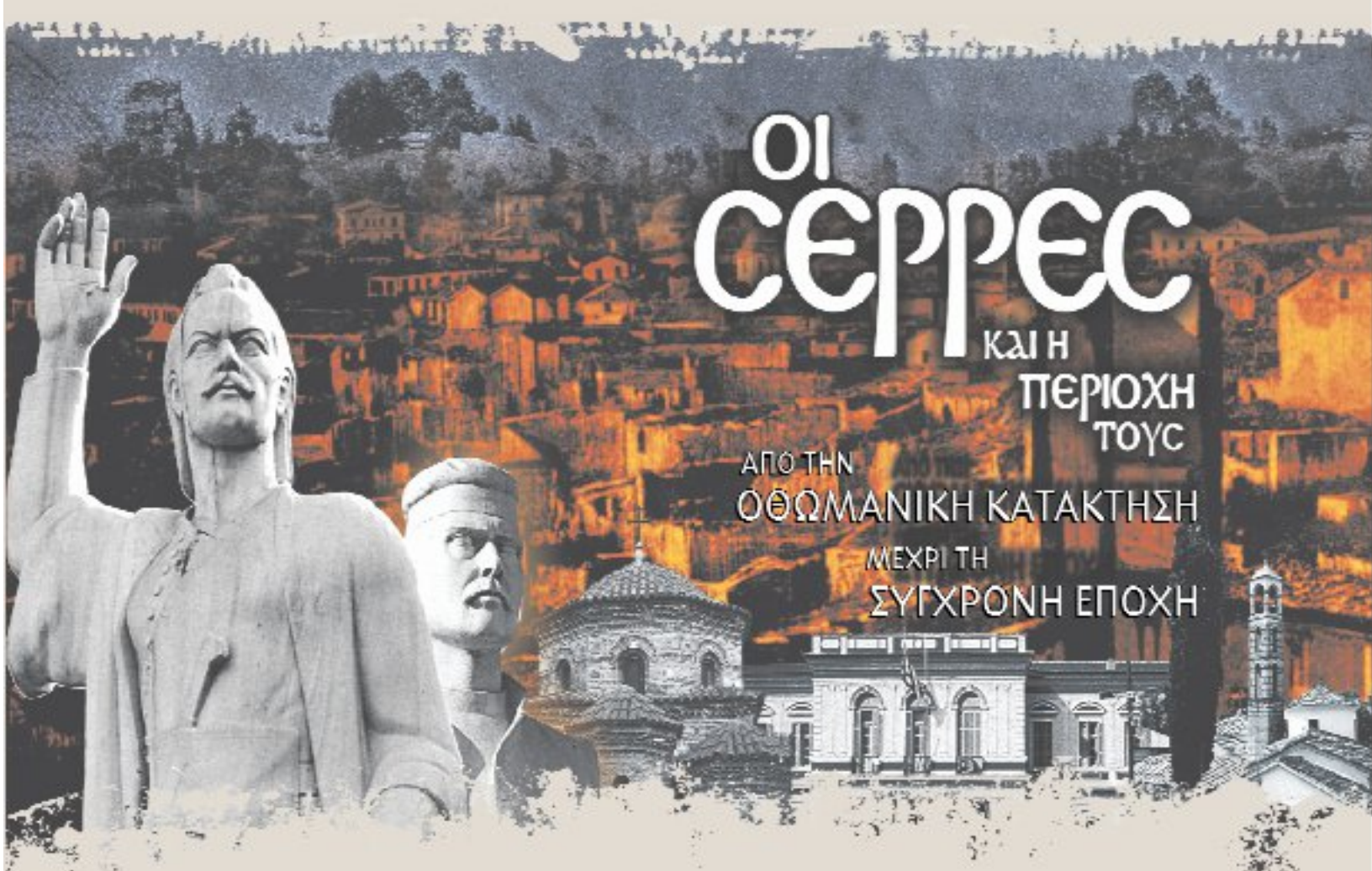

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ

ΚΑΙ Η
ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Β' ΤΟΜΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2013

ΑΛΕΞΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΓΟΥΤΗΣ

Ο ΕΚΛΕΚΤΙΚΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Κυρίες και κύριοι σύνεδροι,

Κατ' αρχή να ευχαριστήσω και να συγχαρώ τους οργανωτές του συνεδρίου, που μας έδωσαν την ευκαιρία να παρουσιάσουμε λίγα στοιχεία από την αρχιτεκτονική των Σερρών.

Ο Κώστας Παπαγούτης και ο ομιλών, θα σας πάμε ένα αιώνα περίπου πίσω, και θα σας περιπλανήσουμε στα κτίρια που οικοδομήθηκαν στις Σέρρες στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στη δεκαετία του '20, δηλαδή την περίοδο του εκλεκτικισμού στην Ελλάδα. Από αυτά άλλα θα τα δούμε όπως είναι σήμερα, και άλλα μόνο από εικόνες όπως ήταν. Ελπίζουμε να μη σας κουράσουμε.

Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα στην Ευρώπη εμφανίζονται νέες τάσεις σε όλους τους τομείς της ζωής. Οι πολιτικές, πολιτιστικές, φιλοσοφικές ζυμώσεις είναι έντονες. Διαφωτισμός, νέες ιδέες, γαλλική επανάσταση κυριαρχούν. Η βιομηχανική επανάσταση είναι προ των πυλών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο οι αρχιτέκτονες στην προσπάθειά τους να δώσουν στα κτίρια μορφές και φόρμες διαφορετικές από αυτές που επικρατούσαν, ανατρέχουν σε παλαιότερες εποχές, εποχές με αναγνωρισμένα αρχιτεκτονήματα, και χρησιμοποιούν στοιχεία αυτών των εποχών. Πρόσφορες περιόδους αναδεικνύονται η αρχαιότητα και η ελληνορωμαϊκή εποχή. Οι τάσεις αυτές θα επεκταθούν σχεδόν σε όλη την Ευρώπη, και θα σηματοδοτήσουν την εποχή που θα ονομασθεί "κλασικισμός". Με την ευρύτερη έννοια και ονομασία θα διατηρηθεί μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ουσιαστικά όμως σε ότι αφορά την εφαρμογή και χρήση αυτούσιων μορφών και στοιχείων ως σύνολα, θα κυριαρχήσει μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Τότε ένα νέο στυλ θα εμφανιστεί ως εξέλιξη του "κλασικισμού", που σταδιακά θα τον υποκαταστήσει. Διακρίνεται για τη χρησιμοποίηση αρχιτεκτονικών στοιχείων που έχουν πρότυπα από άλλες σημαντικές περιόδους της αρχιτεκτονικής. Ονομάζεται "Εκλεκτικισμός", διότι τα μορφολογικά και τυπολογικά στοιχεία που χρησιμοποιούσαν οι αρχιτέκτονες για τη διαμόρφωση της αισθητικής των όψεων, δεν προέρχονταν σαν σύνολο από συγκεκριμένη εποχή, αλλά κατόπιν επιλογής - εκλογής μεμονωμένων στοιχείων διαφόρων εποχών. Μετά λοιπόν την έρευνα και μελέτη της ελληνορωμαϊκής αρχιτεκτονικής, η ιστορική προσέγγιση επεκτείνεται και σε άλλες περιόδους του αρχιτεκτονικού παρελθόντος, όπως η αιγυπτιακή, η βυζαντινή, η ρωμανική, η γοτθική, η

αναγεννησιακή, η περίοδος μπαρόκ, ροκοκό κ.λ.π. Τα κτίρια που κατασκευάζονται, ανάλογα με τη λειτουργία και τη χρήση τους, επενδύονται με αρχιτεκτονικές μορφές και στοιχεία που προέρχονται από συγκεκριμένο ρυθμό. Για εκκλησίες βυζαντινή, ρωμανική, γοθτική μορφολογία, για τράπεζες δωρικοί και ιωνικοί κίονες, για δημαρχεία αναγεννησιακή μορφολογία, για σταθμούς μπαρόκ κ.λ.π. Αυτό παρέχει το στοιχείο της εύκολης αναγνωρισιμότητας της λειτουργίας του κτιρίου. Κέντρο του ευρωπαϊκού εκλεκτικισμού θεωρείται η Ecole des Beaux Arts του Παρισιού.

Στην Ελλάδα ο κλασικισμός έρχεται μετά το 1830. Οι βαναροί αρχιτέκτονες του Όθωνα τον μετέφεραν από την πατρίδα τους, όπου κυριαρχούσε. Γίνεται αποδεκτός από τον ελληνικό λαό, διότι θυμίζει αρχαία Ελλάδα και καθιερώνεται ως “νεοκλασικισμός”. Έτσι δημιουργείται η «Σχολή της Αθήνας» που θα επηρεάσει τόσο τα δημόσια κτίρια, όσο και τη λαϊκή αρχιτεκτονική, περίπου μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Η βόρεια Ελλάδα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στην πρώτη δεκαετία του 20^{ου} βρίσκεται ακόμη κάτω από την κυριαρχία των Οθωμανών, οι οποίοι αδυνατούν να ακολουθήσουν την ανάπτυξη των δυτικών χωρών, ώστε να διατηρήσουν την πολιτική και στρατιωτική τους οντότητα. Εισάγουν σύγχρονη τεχνολογία, επιστήμονες, τεχνικούς και θεσπίζουν οικοδομικούς κανονισμούς για την κατασκευή κτιρίων. Οι νέοι ρυθμοί της αρχιτεκτονικής, με σημαντικότερο παράδειγμα το γαλλικό κλασικισμό που διαμόρφωσε το γνωστό νεομπαρόκ της Κωνσταντινούπολης, χρησιμοποιώντας υπερβολικά την καμπύλη και τον έντονο διάκοσμο θα αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για τον εκλεκτικισμό που καθιερώνεται με σκοπό τον εξευρωπαϊσμό του οθωμανικού κράτους. Συνθετικές αρχές, αρχιτεκτονικά στοιχεία και διάκοσμος μεταφέρονται από άλλες εποχές και δημιουργούν νέους τύπους και είδη κτιρίων. Έτσι, αρχίζει να αποκρυσταλλώνεται το αρχιτεκτονικό ύφος τόσο στα δημόσια, όσο και στα ιδιωτικά κτίρια της εποχής.

Η Θεσσαλονίκη αποτελεί το μεγάλο εμπορικό και πολιτισμικό κέντρο των Βαλκανίων. Η άνθιση της πόλης αναδεικνύεται από τα δημόσια κτίρια και τα σπίτια πλουσίων της εποχής, που μεταφέρουν το πνεύμα του ευρωπαϊκού εκλεκτικισμού. Η εισαγωγή νέων τεχνικών στην κατασκευή, και η χρήση του “beton” και του μετάλλου, που καθιερώνονται στον ελλαδικό χώρο ταυτόχρονα με την υπόλοιπη Ευρώπη, θα αντικαταστήσουν σε μεγάλο βαθμό το ξύλο και την πέτρα, και θα διαμορφώσουν νέους τύπους ανάλογα με τη λειτουργία του κτιρίου. Ο εκλεκτικισμός θα «ντύσει» τις όψεις των νέων κτιρίων μέσα από μία πληθώρα μορφολογικών εκδοχών και θα δημιουργήσει ένα ενδιαφέρον αισθητικό αποτέλεσμα, χωρίς αυτό να είναι πάντα το βέλτιστο.

Νέα δημόσια κτίρια κατασκευάζονται, απαλλαγμένα από προηγούμενους τύπους και μορφές, ενώ η πληθώρα των λειτουργιών που στεγάζουν επιβάλλει το μεγάλο τους μέγεθος. Η επιλογή του αρχιτεκτονικού ρυθμού

βασίζεται στη σημασία τους ως δημόσια κτίρια. Έντονα είναι τα στοιχεία του εκλεκτικισμού. Διοικητήριο, Στρατηγείο, Δημοτικό Νοσοκομείο, Τελωνείο, Παπάφειο ορφανοτροφείο, Γενί Τζαμί, Οθωμανική Τράπεζα, ατμόμυλος Αλλατίνι, κι άλλα κτίρια που οικοδομούνται ακολουθούν τους νέους ρυθμούς. Θα ακολουθήσουν και κτίσματα μικρότερης κλίμακας, τα σπίτια ατόμων με οικονομική ευμάρεια. Έλληνες αρχιτέκτονες που έχουν σπουδάσει στο εξωτερικό, ή έχουν πάει για μετεκπαίδευση, αλλά και ευρωπαίοι, έρχονται να εργαστούν στην Ελλάδα, μεταφέροντας το πνεύμα της Ecole des Beaux Arts του Παρισιού και της υπόλοιπης Ευρώπης.

Στις Σέρρες και στην ευρύτερη περιοχή της, Νιγρίτα - Ροδολίβος - Πρώτη, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα θα κτιστούν κτίσματα, δημόσια και ιδιωτικά, που θα φέρουν νέα μορφολογικά και τυπολογικά στοιχεία από τον ευρωπαϊκό χώρο. Οι αρχιτέκτονες της εποχή Παιονίδης, Φωτιάδης, Τσακίρης, Αιγίδης από την Αθήνα, ο αυστριακός μηχανικός και καπνέμπορος Von Vilas και πολλοί άλλοι που δεν γνωρίζουμε τα ονόματά τους, μεταλαμπάδευσαν το πνεύμα του εκλεκτικισμού στις Σέρρες στο μέτρο του δυνατού και των οικονομικών του πληθυσμού. Οι επιρροές προέρχονται κυρίως από τη Θεσσαλονίκη του εκλεκτικισμού, και την Κωνσταντινούπολη του νεοκλασικού και λιγότερο από την απόμακρη νεοκλασική Αθήνα. Οι γειτονικές πόλεις Δράμα και Καβάλα έχουν προηγηθεί, ιδιαίτερα με την παρουσία του Von Vilas που δραστηριοποιήθηκε αυτή την εποχή στη Δράμα και την ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μακεδονίας.

Η πυρκαγιά του 1913 θα έχει καταλυτικό ρόλο δεδομένου ότι καταστρέφεται το μεγαλύτερο μέρος της πόλης. Από τα 6000 περίπου κτίσματα που υπήρχαν θα καούν τα $\frac{3}{4}$, και μαζί τους κτίσματα με στοιχεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της περιοχής, παρθεναγωγείο Γρηγοριάς κτισμένο το 1891 και διδακτήριο Μαρούλη. Τα γεγονότα που διαδραματίζονται από την πυρκαγιά του 1913 και μέχρι το 1922 (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος, Μικρασιατική καταστροφή) επηρέασαν όχι μόνο την περιοχή των Σερρών, αλλά και τον ευρύτερο ελλαδικό χώρο. Η επικρατούσα κατάσταση, όπως ήταν φυσικό, περιόρισε ή και ανέστειλε ακόμα κάθε δραστηριότητα, και μαζί της την κατασκευή νέων οικοδομημάτων. Το κάψιμο της πόλης το 1913 αποτέλεσε ορόσημο. Έτσι, σε ότι αφορά την αρχιτεκτονική, θα μπορούσαμε να διαχωρίσουμε χωρίς σαφή όρια, την εποχή πριν και μετά την πυρκαγιά.

Στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, το οθωμανικό κράτος, κάτω από την κυριαρχία του οποίου βρίσκονται ακόμα οι Σέρρες, στην προσπάθεια του εξευρωπαϊσμού του, οικοδομεί δημόσια κτίρια δίδοντας μορφές που ανήκουν στο πνεύμα που κυριαρχεί στην Ευρώπη. Από τα σημαντικότερα χτίσματα που σώζονται μέχρι σήμερα είναι το πρώην νοσοκομείο Σερρών (σήμερα 3^ο γυμνάσιο), χτισμένο στα μέσα της δεκαετίας του 1880, η οθωμανική σχολή "Ινταντιέ" (11^ο δημοτικό σχολείο) και το ορφανοτροφείο

αρρένων, λίγο αργότερα, και το πιο επιβλητικό και πλούσιο σε μορφολογικά στοιχεία εκλεκτικισμού με αναγεννησιακές καταβολές, το Διοικητήριο (Νομαρχία) γύρω στα 1900, έργο του αρχιτέκτονα Ξ. Παιονίδη, δημιουργού του Παπάφειου και του παλαιού ταχυδρομείου στη Θεσσαλονίκη. Σε αυτή την περίοδο ανήκε και το τμήμα με την πρόσοψη του τούρκικου λουτρού που κατεδαφίστηκε πρόσφατα. Από αυτά τα κτίρια, σε άλλα διατηρούνται σχεδόν αυτούσια τα αρχικά τους στοιχεία (διοικητήριο, οθωμανική σχολή) και σε άλλα έχουν αλλοιωθεί από προσθήκες (ορφανοτροφείο) ή επισκευές (πρώην νοσοκομείο που κήγηκε στο μεγαλύτερο μέρος του το 1913). Τα προαναφερθέντα κτίρια έχουν στοιχεία εκλεκτικισμού με διάφορες επιρροές. Σε άλλα είναι πιο χαρακτηριστικά (Νομαρχία, ο επάνω όροφος του ορφανοτροφείου), και σε άλλα λιγότερο. Κυριαρχούν τα οριζόντια γείσα επιστέγασης και διαχωρισμού των ορόφων, αποδίδοντας έντονα τα στοιχεία της έδρασης. Η συμμετρία ακολουθεί τα αναγεννησιακά πρότυπα. Η κεντρική είσοδος που βρίσκεται στον άξονα του κτιρίου τονίζεται με έντονη προεξοχή (Νομαρχία, Νοσοκομείο, Ορφανοτροφείο) ή με μικρότερη (οθωμανική σχολή). Η κεντρικότητα της εισόδου τονίζεται ακόμη περισσότερο με τις σκάλες (Νοσοκομείο, Ορφανοτροφείο) ή με προστώο, κιονοστοιχίες και πεσσούς (Νομαρχία). Χαρακτηριστική είναι η πολυδιάσπαση των όψεων, όπου τα επί μέρους τμήματά τους δεν βρίσκονται στην ίδια επιφάνεια τονίζοντας ακόμη περισσότερο τους όγκους των κτιρίων. Οι γωνιακές παραστάδες (ημιπεσσοί) με τα επίκρανα, όπου υπάρχουν, (Νομαρχία, Νοσοκομείο, Οθωμανική σχολή) δεν είναι ικανές να προσδώσουν ανάταση και ύψος στα κτίρια. Περιθώρια και τοξωτά υπέρθυρα, ημικυκλικά ή χαμηλωμένου τόξου, στα ανοίγματα, λειτουργικά ή διακοσμητικά, συμπληρώνουν το διάκοσμο.

Από τα άλλα κτίσματα της ίδιας εποχής, μικρότερης όμως κλίμακας, χαρακτηριστικό είναι το σπίτι του ζωγράφου Ουμβέρτου Αργυρού. Αποτελεί γνήσιο δείγμα εκλεκτικισμού, όπου χρησιμοποιούνται

Το σπίτι του ζωγράφου Ουμβέρτου Αργυρού.

μορφές και φόρμες από διάφορες εποχές. Έτσι, ενώ τα παράθυρα στο ισόγειο ακολουθούν τον νεοκλασικισμό, στον όροφο στέφονται με διακοσμητικά αετώματα και κυκλικά τμήματα. Το σαχνισί, στοιχείο της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, εφαρμόζεται με επιτυχία, τονίζοντας στην πρόσοψη το κέντρο συμμετρίας του σπιτιού. Η είσοδος δεν θεωρήθηκε σημαντικό μορφολογικό στοιχείο και τοποθετήθηκε στην πίσω όψη. Τα οριζόντια γείσα στην επίστεψη και στο διαχωρισμό των ορόφων δεν είναι ικανά να αποτρέψουν την ανάταση του κτιρίου.

Δύο κτίσματα πιο απλά, με περισσότερα νεοκλασικά στοιχεία ανήκουν στην ίδια εποχή. Το Τσαλοπούλειο σχολείο και η οικία Λεβέντη στην οδό Γρ. Ρακιτζή. Ορθογωνικοί όγκοι με απλά διακοσμητικά στοιχεία αποτελούν τρόπον τινά το συνδεδημένο κτίριο με κτίσματα που θα κατασκευαστούν μετά την πυρκαγιά και δη στη δεκαετία στο 1920.

Με το ξεκίνημα της τρίτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα (1920-30) η ασταθής κατάσταση που επικρατούσε τα προηγούμενα χρόνια, σιγά-σιγά ομαλοποιείται και μαζί της αρχίζει με πιο γρήγορους ρυθμούς η ανοικοδόμηση. Τα κτίρια που κατασκευάζονται είναι πιο κοντά στο ευρωπαϊκό στυλ που επικρατεί στον ελλαδικό χώρο. Το “beton” δίνει λύσεις που μέχρι τώρα δεν ήταν εφικτές. Παρ’ όλα αυτά δεν παύουν να εφαρμόζονται και οι παραδοσιακές μέθοδοι στις κατασκευές. Οι όψεις επενδύονται με πλούσιο διάκοσμο και μορφολογικά στοιχεία, με αποτελέσματα άλλοτε θετικά και άλλοτε όχι, ως προς την επιλογή των μορφών και το πλήθος των στοιχείων των όψεων. Συνήθως η αισθητική των όψεων είναι ισορροπημένη, δεν αποφεύγονται όμως και υπερβολές, με αποτέλεσμα τα σπίτια να φαίνονται παραφορτωμένα. Τέτοια φαινόμενα στις Σέρρες σπανίζουν. Τα πρώτα μεγάλα κτίρια, στην πόλη των Σερρών, δημόσια ή άλλων οργανισμών, κατασκευάζονται στα τέλη της δεκαετίας του ‘20. Το κτίριο της εθνικής τράπεζας, χαρακτηριστικό δείγμα νεοκλασικισμού. Το 1^ο γυμνάσιο αρρένων και το κτίριο της Αγροτικής Ένωσης Σερρών (Αγροτική Τράπεζα) διακατέχονται από άνεμο μοντέρνας αρχιτεκτονικής της εποχής τους, διατηρώντας παράλληλα ψήγματα στοιχείων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και νεοκλασικισμού. Το σαχνισί στο κτίριο της Αγροτικής ένωσης, η συμμετρική όψη, η προεξοχή στον όροφο που στηρίζεται σε πεσσούς, η τονισμένη σκάλα στο κέντρο (1^ο γυμνάσιο).

Από τα κτίσματα που σώζονται, αρκετά είχαν μικτή χρήση. Δηλαδή κατοικία και επαγγελματική δραστηριότητα μαζί, κυρίως εμπορίας και επεξεργασίας καπνού. Στην κατοικία, που κατά κανόνα καταλάμβανε τον επάνω όροφο, διέμενε ο ιδιοκτήτης, συνήθως καπνέμπορος, ή ο διευθυντής καπνεμπορικής εταιρίας, και στους κάτω ορόφους ήταν τα γραφεία ή το καπνομάγαζο. Άλλοτε μοιάζουν με καπνομάγαζο, βελτιωμένα με αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία, όπως το κτίριο διοίκησης της καπνοβιομηχανίας ΜΕΔΙΤΕΡΡΑΝΕΑΝ (γραφεία ΔΕΗ), και άλλοτε δεν διαφέρουν από τις

κατοικίες. Σ' όλες τις περιπτώσεις η μορφολογική εξέλιξη είναι έκδηλη, ο εκλεκτικισμός αποδίδεται με σαφήνεια, είτε με νεοβυζαντινό στυλ στην οικία Πατσιώκα, είτε με νεοκλασικά και αναγεννησιακά στοιχεία στο μέγαρο-έπαυλη της Αυστροελληνικής καπνοβιομηχανίας, με το επιβλητικό πολυγωνικό πυργοειδές κλιμακοστάσιο

και την δυτικοευρωπαϊκής μορφής στέγη, είτε με την πολυδιάσπαση των όγκων, την πολυσύνθετη λειτουργική διάταξη, τη μορφή οχυρού με τις επάλξεις στο δώμα του κτιρίου οικίας και γραφείων του καπνεμπόρου Μαρούλη.

Οι κατοικίες που οικοδομούνται αυτή την εποχή, συνήθως κυβόμορφες συμμετρικές κατασκευές, διώροφες ή μονώροφες με τετράρριχτη στέγη, διακρίνονται για την συντηρητικότητά τους ως προς τις μορφές και το διάκοσμο, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια. Αρχετές φέρονται προσκολλημένες στο

Η οικία Πατσιώκα.

Η οικία του καπνεμπόρου Μαρούλη.

νεοκλασικισμό με δειλά δείγματα διακόσμου, όχι όμως ικανά να χαρακτηρισθούν ότι ανήκουν στον εκλεκτικισμό.

Θα μπορούσαμε να σταθούμε στην οικία Μαυρίδη με τη διάσπαση των όγκων και την έντονη παρουσία της σκάλας, στην οικία οικογένειας Κούστα με το καμπυλόμορφο σαχνισί, τις οικίες Καρανικολάου και Μακρή και το κτίριο Σαμαρά στις οδούς Ερμού και Βασ. Βασιλείου με τις παραστάδες και τα ιωνικά επίκρανα που πλαισιώνουν και τονίζουν την είσοδο. Μόνο το τελευταίο σώζεται, ενώ τα άλλα έχουν κατεδαφιστεί και μας είναι γνωστά από το λεύκωμα του Χριστόφορου Μελίδη. Με την εμφάνιση πλουσιότερου διάκοσμου στα κτίρια και την ταυτόχρονη παρουσία καμπύλων μορφών, είτε στη ζώνη της στέψης του κτιρίου, Επισκοπικό μέγαρο (που έχει κατεδαφιστεί), οικία Παπαϊορδάνου (επίσης έχει κατεδαφιστεί), είτε στα ανοίγματα με τα τοξωτά ελλειψοειδούς μορφής υπέρθυρα, εσοχή εξώστη οικίας Παπαϊορδάνου, και είσοδος οικίας Ευθυμίου (και αυτό έχει κατεδαφιστεί), διαφαίνονται στοιχεία εκλεκτικισμού. Η χρήση του “beton” έχει μειώσει τις διαστάσεις στα επί μέρους κατασκευαστικά στοιχεία των κτισμάτων (κολώνες, τοίχους κ.λπ.). Όταν αυτά αποτελούν μέρος των μορφολογικών στοιχείων σε κτίρια της εποχής που ερευνούμε, οικίες Μουστάρδα και Αδάμου, διαφοροποιούν το ύφος και σε ορισμένες περιπτώσεις την αισθητική. Οι υψηλόκορμες κατασκευές από “beton” (κολώνες και εξώστες) στις εισόδους, δεν συμμετέχουν στη συνολική αισθητική μορφή του κτιρίου. Στοιχεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής συμπληρώνουν, αλλά και διαφοροποιούν το νεοκλασικό ύφος στο κτίριο του παλιού ΚΤΕΛ που κατεδαφίστηκε, με την τετράριχτη προεξέχουσα στέγη να το επικαλύπτει, στηριζόμενη περιμετρικά σε φουρούσια.

Μορφολογικό στοιχείο που ήρθε στην Ελλάδα από την κεντρική Ευρώπη, αποτελεί η δημιουργία κατοικήσιμου χώρου στο δώμα, η γνωστή σοφίτα. Στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική αυτές οι κατασκευές ενσωματώνονται στη στέγη και αποτελούν τμήμα της. Στην Ελλάδα συνήθως προεξέχουν, και κατά κανόνα τοποθετούνται στον άξονα, τονίζοντας ακόμη περισσότερο το ύψος του κτιρίου. Επικαλύπτονται με δίριχτες στέγες που λειτουργούν ως στέψεις των κτιρίων. Η παρουσία τους είτε με άλλα απλά μορφολογικά στοιχεία παλαιότερης εποχής, εκτός των νεοκλασικών, οικία Σαραϊδάρη, είτε με τη συμμετοχή περισσότερων μορφών, διπλή κερατοειδούς μορφής σκάλα εισόδου και έντονου διακόσμου στην επίστεψη, οικία Τζίμου, ή αραβικών στοιχείων στο υπέρθυρο της εσοχής της βεράντας, οικία Μόσχου, είτε με τις ελλειψοειδείς αναγεννησιακές μορφές με πλούσιο διάκοσμο στα υπέρθυρα των ανοιγμάτων της όψης, οικία Πόρναλη, αποτελούν δείγματα εκλεκτικισμού. Πολλές φορές αυτού του είδους μορφές εφαρμόζονται και σε οικίες λαϊκής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με ίδιο αποτέλεσμα, οικία Μπέη.

Την ίδια εποχή με την παρουσία του Von Vilas, που δραστηριοποιείται στη Δράμα και γενικότερα στην ανατολική Μακεδονία, και άλλων ευρω-

παίων αρχιτεκτόνων, θα εμφανιστεί ο ελβετικός τύπος ή τύπος οικίας κεντρικής Ευρώπης, με στέγες με μεγάλη κλίση. Οικία Μαρούλη, οικία Ζησίδη στο Ροδολίβος. Κλασικό δείγμα εκλεκτικισμού θεωρούμε το ξενοδοχείο “MAJESTIC”, κτισμένο σε τρεις ορόφους στα μέσα της δεκαετίας του '20. Η έντο-

Το ξενοδοχείο “MAJESTIC”.

νη παρουσία των σαχνισί, στοιχεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, συμμετρικά τοποθετημένα στις γωνίες της δυτικής όψης, που συμμετέχουν με τα απλά έως άχρωμα φουρούσια από “beton” που τα στηρίζουν, και δηλώνουν το υλικό κατασκευής τους, με την καμπυλότητα των γωνιών, και με το διάκοσμο των περιθύρων, του γείσου του δώματος, της επιφάνειας του σαχνισί εν είδη δαντέλας, σε στυλ αναγέννησης και μπαρόκ, εντάσσουν το κτίριο στον εκλεκτικισμό.

Στην ισόγεια κατοικία Μάλλιου, παρατηρείται μια ισορροπημένη διάρθρωση της κύριας όψης, με τονισμένο τον άξονα της εισόδου, παρά την έλλειψη συμμετρίας. Με επιλεγμένα μορφολογικά στοιχεία, ημιυπαίθρια βεράντα, λεπτοί κίονες και διάτρητο στηθαίο επιστέγασης στο πρόπυλο, κυκλική προεξέχουσα απόληξη στη γωνία με την αντίστοιχη κυκλική βεράντα, αποτελεί ένα ανάλαφρο σύνολο, όπως το θέλει η εποχή του εκλεκτικισμού. Η διώροφη οικία Σχοινά, διακρίνεται για το αυθεντικό νεοβυζαντινό στυλ. Στα μονόλοβα και δίλοβα ανοίγματα, τα τοξωτά υπέρθυρα περιγράφονται από τον χαρακτηριστικό κεραμοπλαστικό διάκοσμο από σφηνοειδείς λίθους που εναλλάσσονται με λεπτούς πλίνθους. Οι ημικυκλικές καμάρες που στηρίζουν τη βεράντα, και η πολυγωνική προεξοχή, σαν πύργος, συνυπάρχουν με την κυκλική απόληξη στη γωνία του κτιρίου. Αποτελεί γνήσιο δείγμα εκλεκτικισμού. Το ίδιο νεοβυζαντινό στυλ εφαρμόστηκε και στα διώροφα εμπορικά κτίρια της αγοράς των Σερρών. Δίλοβα ή τρίλοβα ανοίγματα στον επάνω όροφο, ανάλογα με το πλάτος του κτίσματος, σε παράταξη το ένα δίπλα στο άλλο, που πλαισιώνονται

με ορθογωνικά παράθυρα όταν το πλάτος του κτιρίου είναι μεγαλύτερο, δημιουργούν ένα ενιαίο αισθητικό σύνολο. Αντίστοιχο παράδειγμα αυτή την εποχή έχουμε την αγορά “Βλάλη” στη Θεσσαλονίκη.

Κτίρια με στοιχεία εκλεκτικισμού, εκτός από τις Σέρρες, το Ροδολίβος, την Πρώτη, υπάρχουν και σε άλλες πόλεις του νομού. Στη Νιγρίτα μεταξύ των άλλων σώζονται το παλιό νοσοκομείο, και η αγορά Αγίου Γεωργίου.

Φτάνοντας στο τέλος της περιπλάνησης θα λέγαμε ότι στις Σέρρες ο εκλεκτικισμός ήρθε, σχεδόν μαζί με τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, δηλαδή στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αλλά τα βίαια γεγονότα που ακολούθησαν ανέκοψαν αυτή την πορεία και επανήλθε στη δεκαετία του '20, με τις αξιόλογες κατασκευές στις οποίες αναφερθήκαμε. Οι μορφές και ο διάκοσμος που εφαρμόστηκαν ήταν πιο λιτές από άλλα αστικά κέντρα. Θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα; Δεν το ξέρουμε και δεν έχει σημασία. Σημασία έχει να προστατεύσουμε και να διαφυλάξουμε αυτά που σώζονται ακόμη. Αυτό μπορεί να γίνει εάν υπάρχει βούληση από στους επίσημους φορείς της πόλης (Δήμο, Νομαρχία, Πολιτεία). Ο τρόπος; Έρευνα με πλήρη καταγραφή, αποτύπωση, μελέτη και ακολούθως δημοσιοποίηση και προβολή όλων των κτιρίων αυτής της περιόδου, που είναι περισσότερα από αυτά που παρουσιάστηκαν, διότι σε λίγο καιρό μόνο στις εικόνες θα τα βλέπουμε. Χρηματοδοτικά προγράμματα αν ψάξουμε θα βρεθούν. Ευχαριστούμε.

Η διώροφη οικία Σχοινά.

ABSTRACT

ALEXIS ALEXIOU - KONSTANTINOS PAPAGOUTIS

ECLECTICISM IN SERRES: THE INTERWAR HOUSES

The period between the mid-18th and the end of the 19th century was one of intense political and cultural ferment in Europe, a situation which, in association with the industrial revolution, had a direct impact on architecture. Thus began a new period in which the morphological garb of the buildings was inspired by antiquity and the Graeco-Roman period, the period of Classicism. The Classical movement predominated in Europe in the first half of the 19th century and was succeeded by the morphological pluralism known as Eclecticism or Historicism.

In this period northern Greece was still under the dominion of the Ottoman Empire, which had crystallised its architectural style in the public buildings and the wealthy houses of the time. It was a period of profound political changes, which inevitably led to conflict (the Balkan Wars, conflagrations in cities, destruction by the Bulgarians, the Asia Minor Disaster). A large and valuable part of the architecture of this period was thus lost. In Serres the fire of 1913 was catalytic in that it destroyed most of the town's Ottoman past.

Between the end of the 19th century and the Second World War, however, the first examples of Eclecticism appeared in Greece, first in the large urban centres of Athens and Thessaloniki, and then in the smaller towns. Buildings like the Government House, the Old Hospital, the old boys' orphanage, various schools, and also rich merchants' houses made their appearance both in Serres town and in the nearby villages, like Nigrita. These buildings had morphological and typological features of Eclecticism, which were expressed by known and anonymous architects of the time, such as Paionidis, Fotiadis, and Tsakiris.

Unfortunately, however, what fires and wars failed to destroy was finished off by human greed. A large number of buildings were lost and replaced by apartment blocks, to the former owners' advantage; but there is no concern for those that have survived, on the part of either the state or the owners, who are impatiently waiting to demolish them, so that they can 'make better use of the site'.

ΧΟΡΗΓΟΙ:

ISBN: 978-960-86390-8-9